1,25 % цих асигнувань на власні інноваційні проекти [3].

У Канаді на ці пріоритетні цілі НДДКР направляються до 50 % асигнувань. У Великобританії є список пріоритетних напрямків інноваційної діяльності, що фінансуються з бюджету до 0,5 млн фунтів стерлінгів, а при успішній реалізації програми списується половина з цієї суми.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. З метою активізації інноваційної діяльності і просування у практику виробництва нових напрямків необхідно удосконалювати підготовку і перепідготовку фахівців-фінансистів. З метою залучення більш талановитої молоді і фахівців, що вже мають досвід роботи з реалізації інноваційних рішень, здійснювати конкурсний відбір і створити їм умови для стажування у найкращих наукових центрах світу, передбачити заходи матеріального і морального заохочення, забезпечити житлом та ін. Для досягнення вищевикладених цілей також назріла необхідність з концентрації зусиль наукових, навчальних і науково-виробничих об'єднань для створення спільних соціально значимих інноваційних проектів у регіонах.

Список літератури: 1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» № 433-IV від 16 січня 2003 р. // Голос України. – 13 лютого 2003. – № 28. – С. 4–5. 2. Корецький М. Х., Дацій О. І. Інноваційний процес в АПК і перспективний розвиток : монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2000 – 144 с. 3. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике // В. П. Соловьев : монография. – К.: Феникс. – 2006. – 560 с.

ЛЕВЧУК О. М., *старший викладач кафедри фінансів і кредиту*
Харківський економіко-правовий університет

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТИТУТІВ У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Невід'ємною частиною формування громадянського суспільства є побудова міцної економічної системи, а однією із важливіших складових економічної системи є економічні інститути. Розглянемо проблеми дії економічних інститутів як інституціо-

© Левчук О. М., 2013

нальних іноваторів розвитку соціального капіталу.

Передумовами формування громадянського суспільства в Україні можна назвати низку правових, економічних, соціальних, політичних та ідеологічних чинників. Економічну основу громадянського суспільства становлять різноманітні форми власності та приватний капітал, ринкова інфраструктура та її регулювання. Окремо взяті ринкові реформи, започатковані зі здобуттям Україною незалежності, і ринкове господарство не обов'язково мають привести до формування громадянського суспільства та правової держави. Середній клас, який в демократичних суспільствах є основою соціально-економічної стабільності та дієвим елементом громадянського суспільства, в Україні починає формуватися з середини 1990-х років, а нині переважна частина тих, хто на початку XXI століття зараховував себе до цієї категорії, опиняється на найнижчих соціальних сходинках. Маємо також зазначити, що більшість людей, які відносять себе до середнього класу, фактично не мають його типових ознак. Тому ми можемо казати лише про процеси формування середнього класу в Україні, а не про середній клас як основу громадянського суспільства.

До загальних проблем розвитку сучасного суспільства відноситься об'єктивний процес посилення соціальної орієнтації економічних систем, підпорядкування економічної політики завданням розвитку людини. «Пішли в

минуле ті часи, коли виробництво можна було розвивати за рахунок людей. По-перше, сучасна економіка вимагає висококваліфікованих працівників, а їх праця – гідної оплати. По-друге, доходи населення формують платоспроможний попит, а останній – головний двигун зростання ринкової економіки. Підвищення добробуту, таким чином – є не тільки результат, а й абсолютно необхідні умови економічного зростання. А це положення саме по собі ставить соціальні завдання у ранг пріоритетних».

Як наслідок, відповідно до нової домінанти соціально-економічних відносин, зростає роль і значення якості економічних інститутів і їх вплив на основні економічні показники.

У сфері інституційних досліджень найбільш вагомих результатів досягли зарубіжні (Т. Веблен, Р. Коуз, Дж. Коулман,

К. Менар, Г. Мюрдаль, Д. Норт, М. Олсон, Дж. Ходжсон, Ф.А. Хойек та ін.), російські (Л. Абалкін, О. Бузгалин, С. Валентей, В. Вольчик, С. Глазьєв, В. Иноземцев, В. Куліков, Р. Нуреєв, В. Радаєв та ін.) та українські (В. Геєць, В. Евдокименко, Е. Лібанова, Ю. Пахомов, А. Чухно та ін.) вчені. Але комплексні наукові дослідження з проблем якості інститутів на сьогоднішній день відсутні.

Інститут – це правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують повторювані взаємодії між людьми. Таким чином, виходячи з визначення, якість інститутів буде залежати від дієвості правил щодо регулювання та розповсюдженості в соціумі повторюваних економічних взаємодій (обмінів).

Якісні інститути, що сприяють економічному розвитку і зростанню, формуються в процесі інституційних змін, є складним, багатофакторним і еволюційним процесом. У науковій літературі зазвичай виділяють два способи здійснення інституційних змін: еволюційні спонтанні зміни переважно неформальних інститутів і цілеспрямована інженерія державою формальних інституційних обмежень господарської діяльності.

Діючі економічні суб'єкти повинні розуміти і орієнтуватися в навколишньому економічному і соціальному середовищі. Не випадково родоначальник нового інституціоналізму Р. Коуз зазначав, що «індивіди потребують інститути, які вони здатні зрозуміти, з якими у них є досвід роботи». Тому неможливо успішне здійснення інституційних реформ і функціонування ефективних та якісних інститутів без розуміння більшості економічних факторів, їх сутності та механізмів функціонування.

Необхідно зазначити, що в науковій літературі існують дві протилежні точки зору щодо причинного зв'язку між інститутами, людським капіталом та економічним зростанням. Згідно першої, саме якісні політичні та економічні інститути детермінують економічне зростання та довгострокові тенденції зростання добробуту всіх груп населення, що позитивно відображається на показниках людського та соціального капіталів. Згідно з другою, саме накопичений людський і соціальний капітал дозволяє тому

чи іншому соціуму створювати ті економічні і політичні інститути, які сприяють довгостроковому економічному зростанню.

Якщо дослідженню людського капіталу присвячено безліч наукової літератури, дослідження соціального капіталу є досить рідкісними. Хоча саме соціальний капітал становить найважливішу характеристику громадянського суспільства, без якого неможлива ефективна стійка ринкова економіка.

Найбільш важливим видається питання про соціальні зв'язки і структурування соціальних взаємодій. І тут соціальний капітал та групи спеціальних інтересів найбільш значущі. Необхідно відзначити, що незважаючи на гадану схожість людського та соціального капіталів (обидва вони належать до сфери якісних показників, межі яких розмиті соціальною сферою), це різні категорії. На відміну від інших форм капіталу соціальний капітал властивий структурі зв'язків між економічними агентами і серед них. Він не є атрибутом окремої людини .

Соціальний капітал – це джерело економічного росту, що виникає за рахунок формування специфічного локального інституційного середовища, На макрорівні формування та накопичення соціального капіталу пов'язане з виникненням, зміною та функціонуванням інститутів, які регулюють господарські зв'язки між суб'єктами. Тому проблема соціального капіталу не може розглядатися окремо від проблем формування і функціонування інститутів та інституціональної структури економіки. Необхідно враховувати, що функціонування інститутів визначається родом їх діяльності, культурними традиціями, і соціальний капітал не може розглядатися окремо від проблем формування і функціонування інститутів та інституціональної структури економіки. Дослідження різних моделей ринкових економічних систем показують, що економічний інститут – це обов'язковий компонент стійких відносин між агентами, що забезпечує взаємодію та узгодження інтересів на основі дотримання формальних правил і неформальних норм господарської поведінки. Соціальний капітал як додатковий компонент соціального зв'язку формує її якість, організовує взаємодію у відповідності зі своїми принципами і сприяє досягненню агентами економічного результату. Однак вико-

нати своє призначення повною мірою він може лише за наявності інституційного середовища, адекватного поставленим завданням.

Накопичення і тиражування в суспільстві соціального капіталу здійснюється через процес його іституціоналізації, що передбачає створення та еволюцію рутин технологій, що визначають тип економічних відносин і формують фундаментальні передумови для становлення того чи іншого типу економічного порядку.

Необхідно враховувати, що самі по собі інститути тільки тоді мають значення в історичній еволюції господарських порядків, коли за їх ідеями йде значна кількість індивідів, включених у соціально-економічні відносини. Тому групи інтересів є тими інноваторами, які ініціюють створення нових інститутів і підтримують функціонування вже існуючих. Отже, можна зробити висновок, що стійке відтворення груп інтересів дозволяє підтримувати і розвивати інститути того чи іншого господарського порядку. Саме групи інтересів є тією силою, яка дозволяє зберігатися правилам структурування соціальних взаємодій.

Функціонування того чи іншого інституту пов'язане з поточними взаємодіями економічних фігурантів: організацій, груп спеціальних інтересів та індивідів. Тому в процесі відбору інститутів найважливішу роль відіграють стійкі групи інтересів. Причому такі групи можуть переслідувати як вузькі (спеціальні), так і всеохоплюючі інтереси. В економічній теорії виникнення і розвиток теорії груп спеціальних інтересів пов'язані, в першу чергу, з ім'ям М. Олсона. Ним розроблені основні положення теорії колективних дій та показано напрямки її застосування для аналізу проблем, які входять у сферу сучасної економічної теорії.

Під групами спеціальних інтересів зазвичай розуміють сукупність агентів, які характеризуються єдністю економічних інтересів, і на яких діють вибіркові стимули для спільного виробництва колективного блага. Групи з особливими інтересами можуть створювати структури для лобіювання політичних і економічних рішень і нормативних актів, олігархічні та монополістичні структури, а також брати участь у перерозподілі. Фундаментальною причиною неефективності груп інтересів як інституційних новаторів є їх тривала стабільність в рамках політичної системи. Піс-

ля робіт М. Олсона стала загальноприйнятою теза про те, що великі групи забезпечують своїх членів колективним благом гірше, ніж малі групи. Також великі групи є менш стабільними. Тому якщо проблема стабільності груп інтересів може бути вирішена за рахунок гнучкості політичних інститутів, то це дає шанс для суспільства багатьом іншим товариствам з великою кількістю груп спеціальних інтересів на формування і функціонування ефективних економічних і політичних інститутів (прикладом можуть служити економіки скандинавських країн). Однак в традиційних і малорозвинених суспільствах, де більшість соціальних спільностей складають первинні групи і релігійні громади, принцип руйнування і змінюваності груп повинен бути розглянутий окремо з урахуванням специфіки таких соціумів та їх господарських систем.

В момент проходження відбору і в найближчі часові інтервали можливість «інституційних мутацій» буде більш вірогідна. В цей час створюється більшість соціальних, у тому числі й економічних, інститутів, які будуть визначати тип і якість господарського порядку щодо проходження системи до нової точки системної кризи. Створені інститути включаються в процес відбору, який може відбуватися на інституціональному ринку.

Список літератури: 1. Указ президента України № 212/2012. 2. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації. 3. Гайдай Т. В. Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу // Економічна теорія. – 2006. – №3. – С. 53–64. 4. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення / О. М. Алімов, А.І. Даниленко, В.М. Трегобчук та ін. – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України. – 2005. – 540 с. 5. Интервью с Р. Коузом // Квартальный бюллетень Клуба экономистов. – 1999. Вип. 1. – №4. – С. 19–22. 6. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий // Общественные науки и современность. – 2009. – № 3. – С. 120–128. 7. Маниліч М. І. Особливості регіонального економічного механізму на сучасному етапі / М. І. Маниліч, В. К. Євдокименко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек». – 2005. – 384 с. 8. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение // Тезис. Т.1. Вып. 2. – М. – 1993. – 112 с. 9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М.: Фонд экономической книги «Начала». – 1997. – 180 с. 10. Олсон М. Логика коллективных действий.

Общественные блага и теория групп / Олсон М.; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «Начала». – 2007. – 256 с. 11. Попов Е., Лесных В. Системный подход к проблеме импорта институтов в российскую экономику // Общество и экономика. – 2005. – № 10. – С. 92–100. 12. Пустовійт Р. Порівняльний аналіз неоінституціональної та неокласичної теорій // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 54–59. 13. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории. – М. – 2003. – 413 с.

СТОЛЯРОВА А. Р., *старший викладач кафедри обліку і аудиту*
Харківський економіко-правовий університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РОЗВИТКОМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РОЗБУДОВОЮ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Демократизація всіх сфер суспільного життя та побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без проведення децентралізації та розмежування повноважень та функцій між місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, адже наша країна все ще залишається однією з найбільш централізованих держав Європи, а інститут місцевого самоврядування знаходиться на шляху його становлення.

Становлення й розвиток місцевого самоврядування є необхідною умовою формування й функціонування громадянського суспільства, яке через відповідні інститути здійснює визначальний вплив на розвиток місцевого самоврядування. Ці процеси, як і багато інших у суспільстві, взаємозумовлені. У більшості наукових публікацій громадянське суспільство й держава розглядаються шляхом протиставлення, а їхній взаємозв'язок досліджено ще недостатньо. Аналогічні підходи через потужний вплив державницької концепції поширюються й на місцеве самоврядування.

Поглиблене вивчення місцевого самоврядування як одного з найважливіших елементів розвитку громадянського суспільства спостерігається переважно з боку соціологічних, економічних і політологічних наук.

© Столярова А. Р., 2013